

WAAR HET OM GAAT

Jacob Israël de Haan (rechts) en zijn Arabische vriend Adil (midden), achter de koetsier. FOTO: FRANK SCHOLTEN/COLLECTIE NEDERLANDS INSTITUUT VOOR HET NABIJE OOSTEN

Zeer relevant, honderd jaar na de moord

In de synagoge in Groningen wordt woensdag een expositie over Jacob Israël de Haan geopend, de Drentse Jood die in 1924 werd vermoord maar wiens gedachtengoed anno 2024 o zo relevant is.

Hij schreef over het lot van dissidenten in Rusland en pleitte voor een vreedzaam samenleven in het Midden-Oosten. Relevanter kan het gedachtengoed van Jacob Israël de Haan, die de komende maanden in de synagoge in Groningen in de schijnwerpers staat, bijna niet zijn.

Toch was het niet dat feit dat de bestuurders van de synagoge in de Folkingestraat deed besluiten hun zomerexpositie aan hem te wijden. „Nee, want eigenlijk ontstond het idee voor de tentoonstelling al twee jaar geleden”, vertelt directeur Geert Volders. „We kozen voor deze zomer omdat het honderd jaar is geleden dat hij in Palestina werd vermoord. Maar inderdaad, een deel van zijn gedachtengoed is zeker relevant in deze tijd, met de situatie in Rusland en het Midden-Oosten. Ik zeg met nadruk een deel van zijn gedachtengoed, want o, wat was hij een complexe persoon.”

Volders wist lang niet heel veel van die complexe persoon. Het museale deel van synagoge in Stad toont bezoekers vooral veel over Joodse Groningers en De Haan was een Drent van origine. „Maar twee jaar geleden zocht Karène Sanchez-Summerer, hoogleraar Midden-Oosten Studies aan de Rijksuniversi-

teit, contact met ons. Zij wilde met ons een expositie over De Haan opzetten en dat wilden we graag. Het gevolg was dat ik me meer in zijn leven verdiepte en zo deze man met zijn vele gezichten beter leerde kennen.”

Smilde was de plaats waar Jacob Israël de Haan werd geboren, in een arm Joods-orthodox gezin. Zijn vader was voorzanger in de synagoge, zijn zuster Carry zou later als schrijfster Carry van Bruggen óók beroemd worden.

Zijn jongste jaren bracht hij in Smilde door, toen verhuisde het gezin naar Zaandam. Hij groeide op, werd marxist, socialist, ging rechten studeren, promoveerde, schreef gedichten en proza. Beroemd werd hij in 1904 met zijn roman *Pijpelijntjes* waarin heel open een relatie tussen twee mannen wordt beschreven. Het boek sloeg in als een bom. „Arnold Aletrino, een goede vriend aan wie het was opgedragen, schrok en kocht zoveel mogelijk exemplaren op, om ze te vernietigen”, weet Volders. „Voor de homoseksuele beweging werd hij een held.”

Hij reisde door het Rusland van de Tsaar en schreef over de erbarmelijke omstandigheden waaronder politieke gevangenen leefden. En in 1919 vestigde hij zich in Palestina

WAAR ZIJN WE?

In de synagoge aan de Folkingestraat in Groningen. Die besteedt elke zomer met een expositie aandacht aan een onderwerp en/of persoon. Deze zomer gaat het om Jacob Israël de Haan.

WAAROM MOET IK DIT WETEN?

Jacob Israël de Haan was een spraakmakende persoon in het begin van de vorige eeuw die uit het Noorden kwam. De expositie is een goede manier om, precies een eeuw na zijn gewelddadige dood, meer van hem te weten te komen.

WAAR SPEELT DIT NOG MEER?

Op meer plekken wordt aandacht besteed aan het honderdste sterfjaar. Het Jacob Israël de Haan Genootschap in Amsterdam bijvoorbeeld heeft juni uitgeroepen tot De Haan Maand en daarin staan allerlei activiteiten op stapel.

waar de Britten het voor het zeggen hadden. Het land Israël bestond toen nog niet, dat zou pas in 1948 worden gesticht.

„Hij zou tot zijn dood in dat gebied blijven en onze expositie legt vooral op die periode de nadruk”, zegt Volders. „Hij was inmiddels weer religieus. Hij schreef columns over zijn verblijf daar voor het Algemeen Handelsblad waar we gebruik van hebben gemaakt. Net als van brieven aan zijn vrouw die in Nederland was achtergebleven. Want ja, hij was getrouwd.”

De Haan sloot vriendschap met Joden in Palestina maar hij had ook vele Arabische vrienden, Adil Aweidah onder anderen. Hij pleitte voor een vreedzaam samenleven van de verschillende bevolkingsgroepen en uitte kritiek op de politieke zionisten die een Joodse staat wilden. „Vanwege die kritiek werd hij op 30 juni 1924 vermoord”, zegt Volders. „De dader, een politieke zionist, werd niet gepakt en vertelde pas tientallen jaren later over zijn daad.” Religieus, homoseksueel, marxist, socialist, journalist, dan weer religieus. De Haan was een man van ogenschijnlijke tegenstrijdigheiden, stelt Volders. „Hij had verschillende gezichten. We geven die gezichten weer in de expositie, en laten het

aan bezoekers over om hun oordeel en beeld te vormen. We zijn daar wel benieuwd naar, daarom kunnen bezoekers een enquête invullen waarin ze hun mening geven.”

Karène Sanchez-Summerer is blij met de expositie. Zij is al jaren gefascineerd door Jacob Israël de Haan en heeft zich met name in diens Palestijnse jaren verdiept. „Hij kwam uit het Noorden en daarom wil ik graag dat hij hier meer aandacht krijgt. Daarom heb ik contact gezocht met de synagoge. En ook omdat dit onderwerp past binnen mijn wetenschappelijk onderzoeksveld, het Palestina van rond 1920. Een student van mij, Karstian Oudman, heeft een grote bijdrage aan de expositie geleverd. En ja, zijn gedachtengoed is absoluut relevant voor deze tijd.”

De tentoonstelling in de synagoge wordt medio oktober afgesloten en dan wordt door Sanchez-Summerer en collega-wetenschapper Lucia Admiraal een boek gepresenteerd dat een selectie van de columns van De Haan bevat. „Die hebben we in het Engels vertaald zodat zijn journalistiek werk van die laatste jaren hopelijk bij veel meer mensen bekend wordt.”

MARCEL LOODEN